

A FELSŐOKTATÁS NEMZETKÖZIESEDÉSÉNEK HATÁSA AZ EGYETEMVÁROSOK FEJLŐDÉSÉRE EGY PÉCSI ESETTANULMÁNY TÜKRÉBEN

M. CSÁSZÁR ZSUZSA – WUSCHING Á. TAMÁS

EFFECT OF THE INTERNATIONALISATION OF HIGHER EDUCATION
ON THE DEVELOPMENT
OF UNIVERSITY TOWNS – A CASE STUDY FROM PÉCS

Abstract

Internationalisation and international student mobility is playing an increasingly important role worldwide in the transformation of higher education in the twenty-first century. According to OECD data, the global number of international students reached five million by 2015. Internationalisation has reached Hungarian higher education as well, and similar to national trends, the University of Pécs has also entered this path, mainly owing to its medical school. The number of international students enrolled at the University of Pécs is increasing year by year, and by the 2014/2015 academic year it had reached 2500. Due to this constant growth, the impact of international students on the life and development of the city of Pécs is becoming more and more significant. Therefore, in our recent research, we conducted a questionnaire survey among the international students of Pécs, in which the emphasis was put on their satisfaction with the services of the university and the city, their spatial patterns, and their impact on the urban development of Pécs. The results provided important information about their perspective on both the university and the city.

Keywords: internationalisation, international students, University of Pécs, questionnaire survey, urban development

Bevezetés

A 21. század átalakulóban lévő felsőoktatásában világszerte fontos szerepet játszik a nemzetköziesedés. Az egyre nagyobb tömegeket és földrajzi tereket érintő folyamat természeténél fogva egyéb tudományok – pl. közgazdaságtan, szociológia – művelői mellett a geográfusok érdeklődését is felkeltette. A téma kutatásával a földrajztudományon belül az *oktatásföldrajz* foglalkozik, amely a társadalomföldrajz egy viszonylag új területeként az oktatás, képzés térbeli vonatkozásait, térrel való kapcsolatát vizsgálja. Nemzetközi megalapozójának PETER MEUSBURGER tekinthető, aki 1998-as *Bildungsgeographie* című könyvében összegezte a diszciplína elméleti alapjait a tudás térbeli különbségeiből kiindulva. Maga az *oktatásföldrajz* kifejezés először 1997-ben COLIN BROCK nyomán az Európai Összehasonlító Pedagógiai Társaság athéni ülésén került be a köztudatba *geographies of education* formában (NAGY M. 1997). A hazai szakirodalomba M. CSÁSZÁR ZSUZSANNA vezette be tanulmányai és monográfiája (2002, 2004) révén.

Az oktatásföldrajzon belül elsősorban a felsőoktatással foglalkozó kutatók körében mind a nemzetközi, mind a hazai irodalomban előtérbe került a nemzetköziesedés folyamatának vizsgálata. A globalizáció és a tudásalapú gazdaság korában egyre nagyobb mértéket ölt a nemzetközi hallgatói mobilitás, mint a felsőoktatás nemzetköziesedésének legfontosabb mutatója. Az OECD szerint 2011-ben közel 4,5 millió volt világszerte a külföldi hallgatók száma, ami a növekedés ütemét figyelembe véve 2015-ben minden bizonnyal átlépte az 5 millió főt. Nem meglepő tehát, hogy az oktatásföldrajz művelői egyre élénkebben foglal-

koznak a folyamattal; a közelmúltban a felsőoktatás nemzetköziesedését komplex módon, globális szinten két alapvető munka (GÜRÜZ, K. 2008; BROOKS, R. – WATERS, J. 2011) is vizsgálta, emellett számos rövidebb tanulmány ragadta ki a folyamat egy-egy részletét különböző nézőpontokból.

Több szerző is a hallgatói mobilitás meghatározóit állította kutatásának középpontjába, arra keresvén a választ, hogy a hallgatók milyen szempontok alapján döntenek arról, mely országban folytassanak felsőfokú tanulmányokat. Egy kutatásból kiderült, hogy a helyválasztásban fontos szerepe van a hallgatóval azonos nemzetiségű migráncsoportok jelenlétének a célországban; ezt a jelenséget hálózati hatásnak (*network effect*) nevezik (BEINE, M. et al. 2014). Mások a küldő országok és célországok közti különbségeket helyezik előtérbe, a hallgatók helyválasztása során azt vizsgálva, hogy a gazdaságilag különböző fejlettségű térségekből migráló hallgatók mely szempontok alapján választanak célországot, figyelembe véve a potenciális célországok gazdasági fejlettségét is. Az eredmények között itt is kiemelik a hálózati hatást, sok más tényező – mint például a megélhetési költségek, a bérék várható mértéke a célországban, vagy az egyetemek elismertsége, minősége – mellett (PERKINS, R. – NEUMAYER, E. 2013). A külföldön tanulás mögött rejlő motiváció és a tanulás során felhalmozott kulturális tőke – aminek köszönhetően a társadalmi osztályok reprodukálódnak – is fontos szerepet tölt be, így a világszínvonalú egyetemek iránti kereslet új jelentőséget kapott. A tanulmányi mobilitás nem különíthető el a hallgatók távolabbi életcéljaitól sem, és a külföldön megszerzett formális tudás – ami egy magas színvonalú hazai egyetemen is megszerezhető – mellett legalább ugyanennyire fontosak a külföldön élés során felhalmozott szociális és kulturális kompetenciák is (FINDLAY, A. M. et al. 2012).

A felsőoktatás földrajzi vonatkozásainak kutatása során az egyetemek különböző világrangsorainak szempontjából is készült elemzés. Ezeket a világranglistákat a felsőoktatás globalizációjának és neoliberalizációjának 21. század eleji új hulláma alakítja, melynek során egyre élesedik a különbség az északi és a déli félgömb, továbbá a hagyományos tudásközpontoknak számító észak-amerikai és nyugat-európai, valamint az új csomópontokként (*knowledge hub*) feltörő kelet- és délkelet-ázsiai egyetemek között (JÖNS, H. – HOYLER, M. 2013).

Az oktatásföldrajz hazai művelői között is egyre felkapottabb téma a felsőoktatás nemzetköziesedése, hiszen a folyamat nálunk is egyre erősödik. Magyarországon a 2014/2015-ös tanév őszi félévében 24 598 külföldi hallgató tanult, ami a globális trendeknek megfelelően folyamatos növekedést mutat, és a kormányzat célja egyértelműen a létszám további emelése. A nemzetközi hallgatók jellemzően orvostudományt is nyújtot négy egyetemünkre (Semmelweis Egyetem, Debreceni Egyetem, Pécsi Tudományegyetem, Szegedi Tudományegyetem) iratkoznak be a legnagyobb számban. Az orvostudomány hagyományosan népszerű a külföldről érkezők körében, a fent említett négy egyetemünkön az 1980-as években már megkezdődött az angol nyelvű oktatás. Ezen túl a hallgatók számára nyújtott szolgáltatások is hozzájárulnak ahhoz, hogy növekszik a jelentkező és felvett külföldi orvostanhallgatók száma (BERÁCS J. et al. 2011). A legtöbb hallgatót Németország adja; előkelő helyen áll még Irán, Norvégia, Izrael és Nigéria is, ami a küldő országokat illeti. Sokan jönnek a jelentős magyar kisebbséggel rendelkező szomszédos országokból is (sorrendben Szlovákia, Románia, Szerbia, Ukrajna), ők jellemzően határon túli magyar nemzetiségű hallgatók.

Bár a fejlett nyugati országok jóval előrébb tartanak a nemzetköziesedés terén, esetükben nem feltétlenül nemzetgazdasági érdek a befelé irányuló hallgatói mobilitás arányának növelése, Magyarországon ezzel szemben mindenképp annak tekinthető, hiszen az általuk befizetett tandíj jelentős bevétel az egyetemek számára. Ezen felül pedig az intézmények székhelyeül szolgáló városok társadalmi és gazdasági fejlődésére, kulturális életére, vitalitására is egyre nagyobb hatással van a nemzetközi hallgatók jelenléte, így

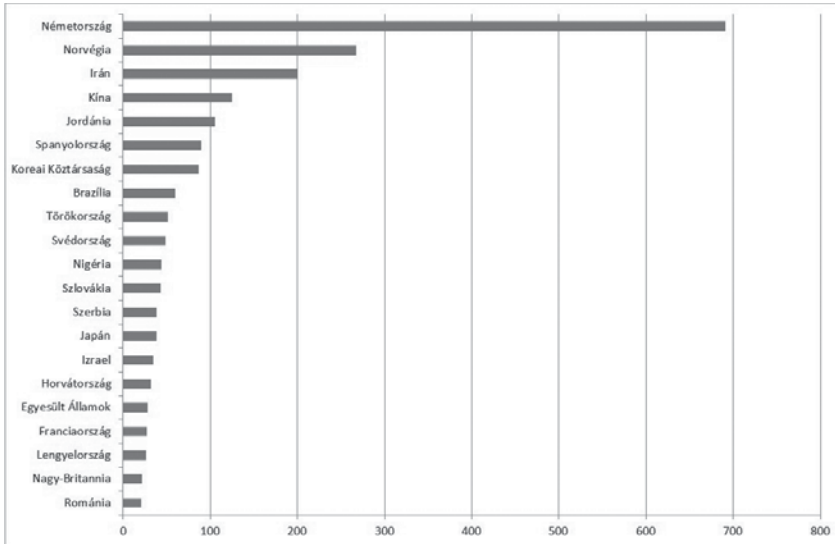
a nagy egyetemi városok esetében a városvezetés érdekét is szolgálja a nemzetköziesedés (M. CSÁSZÁR Zs. et al. 2013).

A Pécsi Tudományegyetem szerepe a város életében, valamint nemzetköziesedésének főbb jellemzői

Pécs városának gazdasági motorja jelenleg egyértelműen a Pécsi Tudományegyetem (KERESNYEI K.–EGEDY T. 2016). Az itt tanuló mintegy 20000 hallgató óriási gazdasági hatást fejt ki a 144 586 fős állandó lakosságsszámmal rendelkező (KSH 2011) megyeszékhelyre, az elmúlt években lejátszódó létszámcsökkenés ellenére is. A nem pécsi lakcímmel rendelkező hallgatókkal (2014 őszén 17 709 fő) együtt így szeptembertől júniusig számottevően megnő a város népessége, hiszen a közvetlen vonzáskörzet településeiről bejárókat leszámítva ez a hallgatói tömeg legalább a hétköznapiakra beköltözik Pécsre az oktatási időszak alatt, ezt jól jelzi a 156 049 fős lakónépesség (KSH 2011) is. Az egyetemisták jelenléte fontos sokszorozó hatást jelent a város gazdaságára nézve a lakásbérlés (vagy kollégiumi díjak), a mindennapi szükségletek beszerzése, a szabadidős tevékenységek és a különböző szolgáltatások igénybevétele által. Mindemellett pedig ma az egyetem, amelynek gazdasági szerepe a város gazdasága nagymértékű szerkezetváltásával, az ipari szektor leépülésével (pl. bányák bezárása, Elcoteq telephely megszűnése) még inkább megnövekedett, a legjelentősebb foglalkoztató szerepét is betölti. Egyes karok bizonyos népszerű képzései pedig egyéb gazdasági szereplőket, foglalkoztatókat is a városba vonzanak; jól példázza ezt az informatikai profilú IT Services Hungary pécsi telephelyének folyamatos bővülése a cég 2012-es megtelepedése óta. A minőségi képzés, és ez által a foglalkoztatók számára nyújtott vonzerő rendkívül fontos, hiszen a város egyértelmű érdeke, hogy a Pécssett frissen diplomázott szakemberek minél nagyobb arányban találjanak képzettségüknek megfelelő állást a településen belül, meggátolva ezzel a fiatal, képzett munkaerő elvándorlását és az ebből következő elöregedést, valamint gazdasági visszaesést. Az egyetem tehát a jövőben is kétségkívül a legfontosabb kulcsszereplő lesz Pécs kulturális és innovációs központi szerepének megtartásában, a pozícióvesztés elkerüléséhez pedig a mai versenyhelyzetben az intézménynek mindenképp lépést kell tartania a felsőoktatási szektorban lejátszódó új trendekkel, melyek közül az egyik legfontosabb ma a nemzetköziesedés.

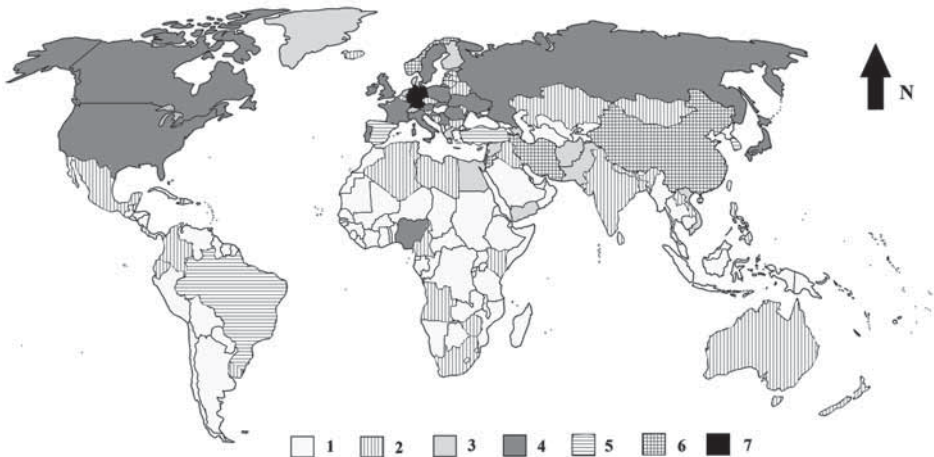
Az országos tendenciához hasonlóan a Pécsi Tudományegyetemen is hosszú ideje növekszik a külföldi hallgatók száma, az intézmény egyértelműen a nemzetköziesedés útjára lépett. A létszám a 2000-es évben lépte át a 200 főt (M. CSÁSZÁR Zs.–NÉMETH J. 2006), majd a gyors emelkedésnek köszönhetően 2007-ben 1234, 2011-ben 1764, 2015 februárjában pedig már 2500 külföldi hallgató volt jelen a PTE-n. Ez a szám meghaladja az egyetem teljes hallgatói létszámának 10%-át! Ami a küldő országokat (1-2. ábra) illeti, az országos tendenciához hasonlóan Németországból jönnek legtöbben, ami annak is köszönhető, hogy az egyetem orvosi karán 2004 óta német nyelven is lehet tanulni. A több mint három évtizede működő angol programra pedig évek óta norvég, valamint iráni hallgatók járnak a legtöbben. Különbözik azonban az országos trendtől a szomszédos országokból érkező magyar nemzetiségű hallgatók alacsony létszáma, ennek döntően földrajzi okai vannak. A PTE emellett sikeresen szerzett új piacokat az elmúlt néhány évben távoli országokban is, ezek jellemzően Brazília, Kína, Jordánia, valamint Törökország; az ezekből az országokból érkező, hirtelen nagyszámú hallgató beiskolázása általában egy-egy sikeres toborzókampány, vagy államközi megállapodás eredménye. A kari megoszlás esetében ismét csak az országos trend köszön vissza, hiszen 2014 novemberében a nemzetközi hallgatók 70%-a az Általános Orvostudományi Karra volt beiskolázva, a második helyen

a Bölcsészettudományi Kar következett 9%-kal, a maradék 21%-on osztozott az egyetem többi nyolc kara. A 2014/2015-ös tanévben a PTE-n az orvosi kar képzésein túl további tizenöt angol nyelvű alapképzés, nyolc mesterképzés, valamint nyolc doktori képzés volt meghirdetve, azonban az egyetemnek ezekre eddig még nem sikerült jelentős számú külföldi hallgatót idicsábítania.



1. ábra A Pécsi Tudományegyetemre legalább húsz hallgatót küldő országok listája, 2014. november (szerk. M. CSÁSZÁR Zs.–WUSCHING Á. T.)

Figure 1 List of countries sending at least twenty students to the University of Pécs, November 2014 (ed. by M. CSÁSZÁR, Zs.–WUSCHING, Á. T.)



2. ábra A Pécsi Tudományegyetem nemzetközi vonzástérképe, 2014. november (szerk. M. CSÁSZÁR Zs.–WUSCHING Á. T.)
Jelmagyarázat: 1 – nincs hallgató; 2 – 1–5 hallgató; 3 – 6–10 hallgató; 4 – 11–50 hallgató; 5 – 51–100 hallgató; 6 – 101–500 hallgató; 7 – több mint 500 hallgató.

Figure 2 The University of Pécs's global map of attraction, November 2014 (ed. by M. CSÁSZÁR, Zs.–WUSCHING, Á. T.)
Legend: 1 – no students; 2 – 1–5 students; 3 – 6–10 students; 4 – 11–50 students; 5 – 51–100 students; 6 – 101–500 students; 7 – more than 500 students.

A nemzetközi hallgatók nem csak az egyetemre, de Pécs gazdasági életére is nagy hatással vannak, ez a hatás pedig létszámuk növekedésével egyre jelentősebb. Egy korábbi kutatás (FÜZESI Zs.–TISZTYÁN L. 2013) szerint egyedül az orvosi kar külföldi hallgatói évente 3,8–4,1 milliárd forintot költenek az országban (ennek döntő többségét Pécsen) a tandíjon felül. Mint tudjuk, azóta nőtt az ÁOK külföldi hallgatóinak létszáma, a többi kar hallgatóiról nem is beszélve, akik ebben a mintában nem szerepeltek. A nemzetközi hallgatók az egyetemi populáció részeként egyre inkább a városfejlődés motorjaként hatnak: a lakhatás, a fogyasztás, valamint a különböző szolgáltatások igénybevétele révén jelentős hatást gyakorolnak Pécs gazdaságára, fejlődésére. Itt fontos megemlíteni, hogy a PTE a hazai bázist tekintve 2004 óta több mint 12 000 hallgatót veszített (M. CSÁSZÁR Zs.–WUSCHING T. 2014), ez a jelentős visszaesés természetesen nyomot hagyott a város életén is, így arányaiban nézve még jobban felértékelődött a nemzetközi hallgatók szerepe. Továbbá mivel nagy arányban vannak jelen a Magyarországnál gazdaságilag fejlettebb országokból (elsősorban Németország, Norvégia) érkezők, így joggal feltételezhető, hogy nekik egyénenként is jóval nagyobb a hozzájárulásuk a város gazdaságához, mint egy átlagos hazai egyetemistának, nem beszélve arról, hogy a külföldi hallgatók lényegesen többet tartózkodnak Pécsen a szemeszterek ideje alatt, mint gyakrabban hazautazó magyar társaik. A nemzetköziesedés fontosságát jól jelzi, hogy a város egyes infrastruktúra-fejlesztései is részben a külföldi hallgatókhoz köthetők, jó példa erre az egyetemvárosi kerékpárút, amelyet elsősorban a német és norvég orvostanhallgatók használnak előszeretettel. Kulcsfontosságú tehát, hogy az egyetem és a város minden téren megfeleljen az ideérkező nemzetközi hallgatók igényeinek, amennyiben a vezetés a létszám további növekedését tűzi ki célul.

Kérdőíves felmérés és eredményei

A jelenlegi empirikus kutatásunk a Pécsi Tudományegyetem nemzetközi hallgatóinak kérdőíves felmérésén alapszik. A kérdőív a hallgatók várossal való kapcsolatát helyezi előtérbe: a város mely részén élnek, mi jellemzi a térhasználatukat, mennyire elégedettek Péccsel különböző szempontok alapján, továbbá milyen típusú létesítményeket látogatnak, milyen szolgáltatásokat hiányolnak, végül mekkora összeget költenek a városban különböző anyagi és egyéb javakra. A felmérés során 546 hallgatót sikerült elérni, ami a 2500 fős létszám arányában 21,84%-os mintának minősül. A módszert tekintve a lekérdezés papír alapú kérdőíven, önkitöltős módon zajlott le, oktatói felügyelet mellett. A kiértékelés során a teljes minta összesített elemzésén túl kétféle fő szempont alapján bontottuk szét a sokaságot: földrajzi alapon külön elemeztük az Európából, valamint az Európán kívüli országokból érkezett hallgatók válaszait, mivel jelentős kulturális, életmódbeli törésvonalak tételezhetők fel a két csoport között. Az európai hallgatók közül egyedülként külön kiemeltük a németeket, mivel ők alkotnak akkora mintát (127 fő), hogy indokolt legyen velük külön is foglalkozni. A szétválasztás másik szempontja a karok szerinti bontás: itt két csoportot alkottunk, az ÁOK hallgatóit (334 fő), valamint a többi kar hallgatóit összesítve (212 fő, ebben szerepelnek a karközi előkészítő képzéseken részt vevő hallgatók is). Utóbbi csoportot nem bontottuk tovább, mivel egyesével egyik további kar hallgatói sem alkotnak önállóan elegendő tömeget egy külön elemzéshez. Mint az *1. táblázatban* látható, összesen 391 hallgató érkezett a legtöbbit küldő 11 országból, ami arányaiban megegyezik a teljes sokaság eloszlásával. Ha az elemzés során használt földrajzi bontást vesszük alapul, összesen 271 európai és 241 Európán kívüli hallgatót kapunk, így a társadalmi, életmódbeli, kulturális különbségek mellett a hasonló arány miatt is indokolt ez a felosztás.

A lekérdezett mintában legalább tíz fővel szereplő küldő országok
Sending countries with at least ten people from the queried sample

	ÁOK	Többi kar	Összesen
Németország	124	3	127
Jordánia	20	47	67
Norvégia	51	3	54
Kína	0	39	39
Nigéria	11	11	22
Spanyolország	15	4	19
Brazília	5	8	13
Koreai Köztársaság	12	1	13
Irán	11	2	13
Svédország	8	4	12
Törökország	0	12	12

A külföldi hallgatók városi térrel való kapcsolatára vonatkozó első kérdés a *lakhatásukra* irányult. A teljes minta 30%-a lakik kollégiumban, 7,5%-ának van saját lakása, 60%-a pedig bérelt lakásban él, a maradék 2,5% nem válaszolt. Ez az eredmény azonban biztosan torzít a teljes létszámra vetítve, hiszen 2500 főre számolva 750 külföldi kollégistának kellene lennie, ennyi azonban biztosan nincs Pécsen, így a bérelt lakásban élők aránya bizonyosan nagyobb a teljes létszámra vonatkozóan, mint 60%. Az európaiak jóval nagyobb arányban élnek albérletben, míg ezzel párhuzamosan a más kontinensekről érkezők között lényegesen több a kollégista. Ezek az arányeltolódások vélhetően összefüggenek a különböző térségekből érkező hallgatók társadalmi, gazdasági helyzetében, illetve az életmódjukban jelenlévő különbségekkel. Városrészeket tekintve döntő többségben a belvárosban, valamint az egyetemi kampuszokhoz közel eső lakóövezetekben élnek, a nemzetközi hallgatók elenyésző hányada lakik szuburbán, esetleg rurális területeken. A teljes megkérdezett minta többsége, 54%-a leginkább gyalog jár az egyetemre, 18,5%-a használ általában tömegközlekedést, míg 12,5%-a a kerékpárt részesíti előnyben. A válaszadók csekély hányada közlekedik az egyetemre saját gépjárművel, esetleg taxival, míg 8%-a esetében változó az egyetemre való eljutás módja. A tömegközlekedés inkább az Európán kívüliek, míg a kerékpár használata az európaiak között népszerűbb, vélhetően ez is a két csoport kulturális és életmódbeli különbségeiből fakad. (A nemzetközi hallgatók városi térhasználatához kapcsolódóan a PTE főbb kampuszainak, kollégiumainak, valamint az egyéb, hozzá kapcsolódó fontos épületeknek városon belüli elhelyezkedése a 3. ábrán látható.)

3. ábra A Pécsi Tudományegyetem főbb campusai és az egyetemhez köthető fontosabb épületek elhelyezkedése a városban belül (szerk. M. CSÁSZÁR Zs. – WUSCHING Á. T.). Jelmagyarázat: 1 – Általános Orvostudományi Kar; 2 – Bölcsészettudományi Kar – Természettudományi Kar; 3 – Műszaki és Informatikai Kar; 4 – Állam- és Jogtudományi Kar – Közgazdaságtudományi Kar – Rektori Hivatal; 5 – Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar; 6 – Egészségtudományi Kar; 7 – Dél-Dunántúli Regionális Könyvtár és Tudásközpont; 8 – Zsolnay Kulturális Negyed; 9 – Szentágotthai Kutatóközpont; 10 – Boszorkány úti kollégium; 11 – Jakab-hegyi kollégium; 12 – Szántó Kollégium; 13 – UNIV kollégium.

Figure 3 Location of the University of Pécs's main campuses and its other important establishments within the city (ed. by M. CSÁSZÁR, Zs. – WUSCHING, Á. T.). Legend: 1 – Medical School; 2 – Faculty of Humanities – Faculty of Sciences; 3 – Faculty of Engineering and Information Technology; 4 – Faculty of Law – Faculty of Economics – Rector's Office; 5 – Faculty of Adult Education and Human Resource Development; 6 – Faculty of Health Sciences; 7 – Central Library and Centre for Learning; 8 – Zsolnay Cultural Center; 9 – Szentágotthai Research Center; 10 – Boszorkány Dormitory; 11 – Jakab-hegyi Dormitory; 12 – Szántó Dormitory; 13 – UNIV Dormitory.



A kutatás fontos részét képezi a nemzetközi hallgatók Pécs városáról alkotott képe. Ennek feltérképezése – különböző szempontokra bontva – ötfokozatú skálán való osztályozással történt. Az eredményeket a 2. táblázat szemlélteti.

2. táblázat – Table 2

A nemzetközi hallgatók átlagos elégedettsége Pécs városával
a lekérdezett minta alapján
The international students' average satisfaction with the city of Pécs,
based on the queried sample

	Teljes minta	Európai	Európán kívüli	Német- országi	ÁOK	Többi kar
Lakókörnyezet minősége	3,42	3,48	3,39	3,34	3,36	3,53
Közlekedés kínálata, minősége	3,20	3,09	3,32	2,95	3,10	3,35
Közbiztonság	3,52	3,31	3,75	3,12	3,32	3,85
Szolgáltatások (pl. fodrász, kozmetikus, bevásárlás) kínálata	3,14	3,20	3,08	3,27	3,07	3,25
Szabadidős, kulturális, szórakoztató létesítmények kínálata	3,16	3,26	3,06	3,37	3,08	3,29
Megélhetési költségek (élelmiszer, alapvető szükségletek)	3,58	3,81	3,34	3,70	3,60	3,56
Egyéb költségek (szabadidős kiadások, szolgáltatások árai)	3,44	3,67	3,19	3,51	3,49	3,37

A teljes minta eredményei nem térnek el túlságosan a különböző szempontok esetében, hiszen minden részátlag 3,14 és 3,58 közé esik. Összességében a megélhetési költségek és a közbiztonság kapták a legmagasabb átlagpontoszámokat. Előbbi talán a legfontosabb kategória, hiszen a nemzetközi hallgatói mobilitás irányában, a hallgatók egyetemválasztásában bizonyítottan jelentős a szerepük a célországra jellemző megélhetési költségek mértékének (BEINE, M. et al. 2014). Pécs esetében talán kissé alacsonynak is tűnhet a 3,58-as átlag, amit – mint látható – az Európán kívüli hallgatók osztályzatai húznak le némileg, mivel az ő pénztárcájuk vélhetően máshogy viszonyul az itteni árakhoz, mint az európaiak többségéé. A szabadidős költségek esetében ugyanilyen markáns az eltérés a két csoport osztályzatai között, valamivel alacsonyabb összesített átlaggal. A 0,14-es visszaesés oka az lehet, hogy míg az élelmiszerek és alapvető mindennapi szükségletek árai általában nincsenek célcsoportokhoz igazítva, ezzel szemben bizonyos szolgáltatók, létesítmények direkt a külföldi hallgatókra specializálódtak, így itt hozzájuk mérten szabják az árakat, néhol talán kissé el is vetve a súlykot, és ez a különbség köszön vissza az átlagok közti eltérésben. A közbiztonságra adott osztályzatokat vizsgálva viszont szembetűnő a különbség az európai és Európán kívüli, valamint az ÁOK és a többi kar hallgatóinak véleménye között, a németek esetében pedig még az európai átlagnál is két tizeddel alacsonyabb értéket kaptunk, így a németek és a nem európaiak osztályzatai között rendkívül nagy, 0,73 az eltérés. Rejtély, hogy miért érzik magukat ennyivel biztonságosabban az Európán kívüliek, valamint a nem az ÁOK-ra beiskolázott hallgatók. Talán mivel eltérő kulturális és társadalmi közegből érkeztek, más fogalmaik vannak a közbiztonságról és annak szintjeiről, de a magyarázat összefügghet a térhasználati jellemzőikkel is: mivel közülük sokan laknak olyan kollégiumban, amely a kampusz mellett, vagy ahhoz nagyon közel

helyezkedik el, így általában szűkebb tereket használnak a városban, ebből kifolyólag a közbiztonság-érzetük pozitívabb. Amennyiben a közbiztonságba a közlekedési biztonság is beleértendő, úgy az európaiak és azon belül a németek osztályzatainak alacsony átlagát az is magyarázhatja, hogy ők nagyobb arányban használnak kerékpárt, és a megépült egyetemvárosi kerékpárút ellenére sem érzik biztonságosnak a kerékpáros közlekedést Pécs városában. Mindenesetre a közbiztonságra adott válaszok kiértékelésének eredménye egy újabb kérdésfelvetést jelent, melyre egy jövőbeli kutatás során nagyobb súlyt érdemes helyezni. Összességében a legalacsonyabb értékek a szolgáltatások, valamint a szabadidős és szórakoztató létesítmények kínálatára érkeztek, Pécs városának tehát mindenképpen van hová fejlődnie e téren, amennyiben meg kíván felelni az ideérkező nemzetközi hallgatók igényeinek. A városban egyre inkább megnőhet a szerepük a külföldiekre szakosodott létesítményeknek, mivel az ő létszámuk növekedésével párhuzamosan a hazai hallgatók száma évről évre apad. Ennek a súlyponteltolódásnak a nyomai már felfedezhetők Pécs különböző részein, hiszen míg a nemzetközi hallgatók által frekventált terekben gyakorlatilag egymás mellett nyíltak meg különféle vendéglátóhelyek, szolgáltatók az utóbbi években, addig más városrészekben több, jellemzően hazai diákok által látogatott létesítmény is bezárt, vagy a korábbinál rövidebb nyitva tartással, kisebb profillal üzemel.

Részben ehhez kapcsolódik a felmérés legösszetettebb kérdése, mely során arra kerestük a választ, hogy *a nemzetközi hallgatók milyen típusú létesítményeket, helyeket milyen gyakorisággal látogatnak a városban*. A válaszadók 13 különböző létesítménytípus kapcsán egyenként hat lehetőség közül választhattak annak alapján, hogy milyen gyakran látogatják azokat: hetente többször; hetente egyszer; havonta kétszer vagy háromszor; havonta egyszer vagy ritkábban; évente egyszer vagy ritkábban; soha. A teljes mintára vonatkozó eredmények nem okoztak meglepetéseket: a leggyakrabban látogatott helyek a vendéglátó szektorhoz köthetők (étterem, kávézó, italbár, szórakozóhely). A teljes sokaság 56,6%-a jár hetente legalább egyszer kávézóba (összeadva a „hetente többször” és a „hetente egyszer” lehetőségekre adott értékeket), továbbá 55,1% jár hetente legalább egyszer étterembe. Italbárt („pubot”) a teljes minta 36,3%-a, míg szórakozóhelyet 29,5%-a keres fel hetente legalább egy alkalommal. Az összehasonlíthatóság miatt nem kérdeztünk rá konkrét, név szerinti helyekre, de vélhetően a hallgatók többségének megvannak a saját törzshelyeik, amiket rendszeresen felkeresnek. A legnépszerűbb olyan helyek, amelyek nem a vendéglátáshoz köthetők, az edzőtermek és sportlétesítmények: a teljes minta 49,8%-a, azaz gyakorlatilag minden második hallgató jár egy héten legalább egyszer edzeni, sportolni. A gyakran látogatott helyek listája ezzel nagyjából ki is merül, hiszen a felsoroltak után a szabadidőparkok, városkörnyéki rekreációs terek következnek 16,5%-kal, ami a hetente legalább egyszeri felkeresést illeti, majd egy újabb nagy szakadék: a nemzetközi hallgatók 6,5%-a tekint meg heti legalább egy alkalommal valamilyen sporteseményt a városban. A mozik esetében a válaszadók egyharmada jelölte be a havonta egyszer vagy ritkábban opciót, ez normális értéknek tekinthető, hiszen moziba eleve nem járnak az emberek általában minden héten. A teljes minta közel egyharmada viszont még soha nem volt Pécssett mozivetítésen. A színházak esetében ez az arány 57%, és csupán 13%-uk jár évente egy-nél több alkalommal. A hallgatók érdeklődési köre mellett az alacsony arányt az is magyarázhatja, hogy a pécsi színházakban túlnyomórészt magyar nyelvű előadások vannak. A felkínált válaszlehetőségek közül a múzeumok, galériák; fürdő- és wellness létesítmények; állatkert, élménypark, valamint az élő zenei koncertek látogatottsága esetében találkozhatunk még a legalacsonyabb részarányokkal. Egyik sem igazán meglepő. Pécssett ugyanis jelenleg nem található komoly fürdőlétesítmény, az állatkert felújítás alatt áll, élményparknak pedig egyedül a városon kívül található Mecsextrém tekinthető. Amennyiben vannak Pécssett nemzetközi zenei koncertek, vélhetően nem jut el a hírük a külföldi hallgatókhoz,

a magyar előadókat pedig bizonyára nem ismerik. A leggyakrabban látogatott helyek (3. táblázat) kapcsán érdemes a földrajzi és kari bontás érdekesebb eredményeit kiemelni.

3. táblázat –Table 3

A nemzetközi hallgatók által leggyakrabban látogatott helytípusok,
a legalább heti egyszeri látogatás aránya alapján (%)
Establishments visited most frequently by international students,
based on the ratio of at least one visit a week (%)

	Teljes minta	Európai	Európán kívüli	Német- országi	ÁOK	Többi kar
Étterem	55,13	65,56	51,18	49,45	49,70	63,68
Kávézó	56,59	46,89	70,08	66,05	61,38	49,06
Italbár („pub”)	36,26	24,48	48,82	48,71	38,92	32,08
Szórakozóhely	29,85	21,16	38,58	39,48	29,34	30,66
Edzőterem, sportlétesítmény	49,82	38,17	71,65	61,99	59,58	34,43

Megállapítható, hogy az Európán kívülről érkezett hallgatók egyedül az éttermekbe járnak gyakrabban, mint az európai társaik, a többi típust tekintve azonban minden esetben az európaiak aránya a meghatározóbb, a különbség néhol igen markáns: italbárokba kétszer akkora arányban járnak legalább heti egy alkalommal, és a szórakozóhelyek esetében is közel kétszeres az aránykülönbség. Ennek részben anyagi okai lehetnek, részben pedig a kulturális, társadalmi különbségek jelenthetik a magyarázatot: az európai kultúrában nagyobb szerepet tölt be a bárokba, klubokba járás a fiatalok körében, mint az ázsiai, afrikai országok többségében, nem is beszélve a muszlim vallású államokról. Ezekből az arányokból visszavezethetünk a korábbi eredményekre is, melyek a közbiztonság értékelésére vonatkoznak: mivel az Európán kívüliek lényegesen kevesebbet járnak bárokba, szórakozóhelyekre, kevesebbet mozognak az éjszakában, így gyaníthatóan kisebb arányban érik őket bizonyos, jellemzően az éjszakai élethez kapcsolódó atrocitások, továbbá eleve biztonságosabbnak értékelik a várost, ha éjszaka nem mennek ki az utcára. Visszatérve a látogatottságra, az európai arányokon belül a németek átlagai jellemzően nem térnek el jelentősen, talán az edzőterem és sportlétesítmények használatában mutatkozó 10%-os különbség érdemel említést. Az európai és nem európai minta között azonban itt is megvan a markáns eltérés, úgy tűnik tehát, hogy az Európán kívüliek sportolási szokásai is különböznek az európai hallgatókétól, de itt is közrejátszhatnak anyagi okok, hiszen a konditermek és egyéb létesítmények használatáért is díjat kell fizetni, amelyet a gazdaságilag elmaradottabb országokból érkező hallgatók közül vélhetően kevesebben engedhetnek meg maguknak.

A különböző létesítmények látogatottságával függ össze az a kérdés, hogy *a nemzetközi hallgatók milyen típusú helyeket, szolgáltatásokat hiányolnak Pécs városában*. A teljes minta 26%-a, azaz nagyjából minden negyedik hallgató hiányol legalább egy dolgot a városból, ami viszonylag jó arány, hiszen ez azt jelenti, hogy a hallgatók háromnegyedének nem hiányzik semmi. Itt nincs jelentős különbség az európai–Európán kívüli megoszlásban, az azonban már említést érdemel, hogy az ÁOK hallgatói esetében a minta 30%-a hiányol valamit, a többi karra beiskolázottaknál ez az arány csak 20%, így ez az eredmény mindenképp azt sugallja, hogy az orvosi kar hallgatói nagyobb igényeket támasztanak. A hallgatók saját maguk írhatták be, hogy miket hiányolnak, így értelemszerűen számos különböző

válasz született, a legtöbben mégis általánosabb dolgokat adtak meg („valamiből több, jobb kellene”), csak kevesen írták be valamely konkrét szolgáltatót, márka vagy termék nevét. A hasonló jellegű válaszokat különböző szolgáltatástípusok mentén csoportosítottuk, így kiderült, melyekkel kapcsolatban van a leginkább hiányérzetük: ezek az étkezés, vásárlás, sportolás, éjszakai élet, valamint az angol nyelvű szolgáltatások.

A nemzetközi hallgatók városra gyakorolt gazdasági hatása értelemszerűen az általuk *a városban elköltött összegek mennyiségén* keresztül mérhető leginkább, így az utolsó kérdés erre irányult. Hat különböző tételcsoportra bontottuk a kérdést: lakhatás; alapszükségletek (élelmiszer, alapvető higiéniai termékek stb.) beszerzése; egyéb vásárlás (ruházat, kiegészítők, műszaki cikkek, könyvek stb.); közlekedési kiadások; tanulmányokhoz köthető költségek a tandíjon felül (jegyzetek, tankönyvek, vizsgadíjak stb.); valamint szabadidős kiadások. Mivel a kérdés az egy hónapban elköltött összegekre irányult, így célszerű elsőként a havi átlagokat áttekinteni: a nemzetközi hallgatók a válaszok alapján átlagosan 178 900 Ft-ot költenek havonta Pécsen. A legtöbb pénzt lakhatásra (71 500 Ft) és alapvető szükségletekre (49 000 Ft) adják ki, ez nem meglepő, mint ahogy az sem, hogy az ÁOK hallgatói átlagosan jóval többet költenek, mint a többi kar diákjai. Az orvostanhallgatók esetében az átlagos havi összeg 199 000 Ft a többi karra beiskolázottak 142 600 Ft-jával szemben, ami jelentős többletet jelent, így a város egyértelműen az ÁOK hallgatóiból profitál többet. A korábbi, csak az ÁOK-t érintő kutatás (FÜZESI ZS. – TISTYÁN L. 2013) során használt módszerrel a teljes létszámra (2500 fő), valamint 9,5 hónap itt-tartózkodásra kiszámolva megkapjuk, hogy jelenleg *éves szinten a nemzetközi hallgatók által Pécsen elköltött összeg megközelítőleg 4,5 milliárd Ft-ra tehető*. Ez nincs egyenes arányosságban a korábbi kutatás eredményével, hiszen bár jelentős létszámnövekedés zajlott le a két mérés között eltelt időben, ez inkább a többi kart érintette, amelyek hallgatói arányosan kevesebbet költenek, mint a medikusok. Az ő visszafogottabb költekezésük visszavezethető néhány korábban már említett tényre: egyfelől sok köztük az alacsonyabb jövedelmű országokból érkező hallgató, akik közül ráadásul többen kollégiumban laknak (ami olcsóbb, mint a lakásbérlés), és sokan ösztöndíjból állják kollégiumi díjukat; ők a lakhatás költségeihez 0 Ft-ot írtak, ami értelemszerűen lefelé húzza az átlagot. Egy másik fő ok pedig *3. táblázat* elemzésekor már tárgyalt városi térhasználatban, a létesítmények látogatásában rejlik. Mindent egybevetve a város szolgáltatói szektorának különböző szereplői, valamint az ingatlanpiac számára ez így is jelentős bevétel, érdekes lenne összevetni, hogy ugyanez az összeg mennyi hazai hallgató kiadásával lenne egyenértékű.

Összefoglalás, jövőkép

Az elmúlt években több tanulmány született a hazai hallgatóknak egy adott városra, annak gazdaságára kifejtett hatásáról (többek közt GYÜRE J. et al. 2013), valamint egyes egyetemeknek a városok, régiók innovációs, illetve K+F potenciáljával való kapcsolatáról (LENGYEL I. 2009; GÁL Z. 2010), a nemzetközi hallgatók jelenlétének hatása azonban újszerű szempontnak tekinthető a hazai egyetemvárosok fejlődésére ható különböző tényezők vizsgálatának terén. Összességében elmondható, hogy az elvégzett kutatás során többnyire igazolódtak előzetes hipotéziseink, ugyanakkor nem várt, meglepő eredmények is születtek. Mindezzel együtt a kapott eredmények az egyetem és a város szemszögéből nézve is hasznosak lehetnek, amennyiben feltételezzük, hogy minden tekintetben megkívánnak felelni az egyre nagyobb számban ideérkező nemzetközi hallgatók igényeinek. A kutatás alátámasztotta azt a feltevést, miszerint a nemzetközi hallgatók ilyen arányú jelenléte jelentős hatással van Pécs városára: elég csak megemlíteni, hogy jelenleg a város

lakosságának mintegy 2%-át alkotják, és az egyetem vezetése nyíltan arra törekszik, hogy tovább növelje a létszámukat.

A nemzetköziesedés lendületet adhat a város gazdaságának is, amely láthatóan nem tud kilábalni az elmúlt évtized stagnálásából. Elsősorban a szolgáltatói ipar, a kereskedelmi, vendéglátói szektor, valamint az ingatlanpiac (főként a lakásbérletek) révén a nemzetközi hallgatók jelenléte egyértelmű sokszorozó hatást fejt ki Pécs gazdaságára, a hazai hallgatók többségénél arányosan nagyobb bevételeket hozva a lakástulajdonosok, valamint a gazdasági szereplők számára. Városi térhasználatuk behatárolása során fontos megemlíteni, hogy döntően a belváros (Széchenyi tér, Király utca), valamint a PTE nyugati kampuszának, elsősorban az orvosi kar főépületének környéke (Egyetemváros) meghatározó mind a lakhatásuk, mind pedig az általuk látogatott szolgáltató helyek terén. Ez a trend más hatásokkal összeadódva a város egyenetlen belső fejlődését vonja maga után, hiszen a bevételek differenciált eloszlása nyomán egyes terek látványosan dinamikusabban fejlődnek, mint mások. A legtöbb új építésű terület a külföldi hallgatók által előszeretettel használt városrészekben belül található, valamint számos új, színvonalas szolgáltató hely is jelentős részben a nemzetközi hallgatókat megcélozva üzemel. Bizonyos típusú szolgáltatók így koncentráltan jelennek meg a város szövetén belül, sajátos modern, nemzetközi arculatot adva az adott környezetnek.

A kutatás során kapott eredmények mindezen túl irányt mutatnak arra vonatkozóan is, hogy milyen újabb vizsgálatokat érdemes elvégezni a témát érintően. Egy Pécshez, valamint a PTE-hez hasonló méretű hazai vagy külföldi város és egyetem nemzetközi hallgatóival – célszerűen ugyanezen kérdőívet lekérdezve – térbeli összehasonlító elemzés készíthető, amiből a két város sajátosságait figyelembe véve értékes következtetések vonhatók le. Jelenleg a külön kategóriát képviselő Budapestet leszámítva Magyarországon Debrecen, Pécs, valamint Szeged egyetemén vannak jelen jelentős számban külföldi hallgatók, a jövőben pedig mindhárom város felsőoktatási intézményében további növekedés várható, így mindenképp időszerű egy átfogó összehasonlító vizsgálat. Napjainkban készül is Debrecen és Szeged egyetemein hasonló felmérés, így az összehasonlítás után komplex képet kaphatunk arról, hogy a nemzetközi hallgatók jelenléte milyen hatással van az egyetemek bázisául szolgáló városok fejlődésére, figyelembe véve a három regionális központ eltérő földrajzi fekvését, a részben ebből fakadó különbözőségeiket, illetve az egyetemekre beiskolázott külföldi hallgatók nemzetiségi összetételét. Újabb kutatásra adhat alapot a külföldi hallgatók hatásának a magyarokéval való összevetése: a Pécssett tanuló, egyre csökkenő létszámú hazai egyetemisták gazdasági hatásának ugyanilyen módszerrel történő felmérésével láthatóvá válik az egy főre jutó különbség a két csoport között. Továbbá néhány év elteltével a felmérést megismételve feltérképezhetjük a külföldi hallgatók várható létszámnövekedésének fényében a változásokat, és választ kaphatunk arra is, hogy a nemzetközi hallgatók jelenléte esetleg tágabb városi terekre is fejlesztőképpen hat-e a jövőben, avagy a jelenlegi térhasználatuk fő pontjait alkotó területek fejlődnek-e tovább még nagyobb ütemben, nagyobb különbséget keltve ezzel a városban belül az egyes területek fejlettsége között.

WUSCHING TAMÁS
PTE TTK Földrajzi Intézet, Pécs
wt14@freemail.hu

M. CSÁSZÁR ZSUZSA
PTE TTK Földrajzi Intézet, Pécs
cszsuzsa@gamma.ttk.pte.hu

IRODALOM

- BEINE, M.–NOËL, R.–RAGOT, L. 2014: Determinants of the international mobility of students. – *Economics of Education Review* 41. pp. 40–54.
- BERÁCS J.–MALOTA E.–ZSÓTÉR B. 2011: A magyar felsőoktatás nemzetköziesedésének folyamata 2. Tanulmányok. – *Bologna füzetek* 8. Tempus Közalapítvány, Budapest. 143 p.
- BROOKS, R.–WATERS, J. 2011: Student mobilities, Migration and the internationalization of higher education. – *Palgrave Macmillan, Basingstoke*. 208 p.
- FINDLAY, A. M.–KING, R.–SMITH, F.M.–GEDDES, A.–SKELDON, R. 2012: World class? An investigation of globalisation, difference and international student mobility. – *Transactions of the Institute of British Geographers* 37. pp. 118–131.
- FÜZESI ZS.–TISZYÁN L. 2013: Külföldi diákok egy egyetem és város életében. – *Területfejlesztés és Innováció* 7. 3. pp. 11–17.
- GÁL Z. 2010: The role of research universities in regional innovation: the case of South-Transdanubia, Hungary. – In: LONGWORTH, N.–OSBORNE, M. (szerk.): *Perspectives of learning cities and regions: policy practices and participation*. NIACE, Leicester. pp. 84–106.
- GÜRÜZ, K. 2011: Higher education and international student mobility in the global knowledge economy. – *State University of New York Press, Albany*. 463 p.
- GYÜRE J.–MAKKAI B.–TRÓCSÁNYI A. 2013: Az egyetemvárosiasodás kérdései a PTE nyugati kampusza példáján. – *Területfejlesztés és Innováció* 7. 3. pp. 25–33.
- JÖNS, H.–HOYLER, M. 2013: Global geographies of higher education: the perspective of world university rankings. – *Geoforum* 46. pp. 45–59.
- KERESNYEI K.–EGEDY T. 2016: A pécsi kreatív osztály helyzetének értékelése statisztikai és empirikus kutatások alapján. – *Tér és Társadalom* 30. 1. pp. 57–78.
- LENGYEL I. 2009: Knowledge-based local economic development for enhancing competitiveness in lagging areas of Europe: the case of the University of Szeged. – In: VARGA A. (szerk.): *Universities, knowledge transfer and regional development: geography, entrepreneurship and policy*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham. pp. 322–349.
- M. CSÁSZÁR ZS. 2002: Az oktatás területi különbségei – az oktatásföldrajz szerepe a területi kutatásokban. – In: LÁSZLÓ M.–TÓTH J. (szerk.): *Múlt, jelen, jövő – a településtudomány térben és időben*. PTE TTK Földrajzi Intézet, Pécs. pp. 210–221
- M. CSÁSZÁR ZS. 2004: Magyarország oktatásföldrajza. – *Pro Pannónia Kiadó, Pécs*. 189 p.
- M. CSÁSZÁR ZS.–CSÜLLÖG G.–PAP N. 2013: Internationalisation of a University – „The Secret Weapon” for the Development of the Hungarian Provincial City of Pécs, Hungary. – *Journal of Settlements and Spatial Planning* 4. 2. pp. 215–225.
- M. CSÁSZÁR ZS.–NÉMETH J. 2006: A Pécsi Tudományegyetem szerepe a Dél-Dunántúli Régió felsőoktatásában. – *Földrajzi Értesítő* 55. 1–2. pp. 141–158.
- M. CSÁSZÁR ZS.–WUSCHING Á. T. 2014: A Pécsi Tudományegyetem vonzáskörzetének változásai 2004 és 2013 között. – *Modern Geográfia* 29. 4. pp. 25–38.
- MEUSBURGER, P. 1998: *Bildungsgeographie: Wissen und Ausbildung in der räumlichen Dimension*. – *Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg–Berlin*. 569 p.
- NAGY M. 1997: Tanárok, települések, régiók. – *Educatio* 6. 3. pp. 516–530.
- PERKINS, R.–NEUMAYER, E. 2014: Geographies of educational mobilities: exploring the uneven flows of international students. – *The Geographical Journal* 180. 3. pp. 246–259.